

A szegénység és egyenlőtlenség alakítása az adórendszer révén

Adrian Sinfield

***Magyar Tudományos Akadémia
2018. szeptember 18.***

adrian.sinfield@ed.ac.uk

Vázlat

1 – Az adórendszer kihagyása a szociálpolitikai elemzésekből

2 – Összes adó alakulása

3 – A jövedelem-növelő adókedvezmények elhanyagolt világa az Egyesült Királyságban (UK)

4 – Néhány javaslat

Az adók elhanyagolt világa

„A társadalomtudományban nincs semleges aktus’

Ám mégis az a tendencia, hogy az adózást technikai és semleges ügynek tekintik, kevésbé vizsgálják és alig vitatják. „Jobb csendben maradni”.

Jean Baptiste Colbert, a Napkirály, XIV. Lajos pénzügyminisztere írta: „Az adóztatás művészete abban áll, hogy úgy kopasztjuk meg a libát, hogy a lehető legtöbb tollat kapjuk a lehető legkevesebb sziszegéssel’.

Ezt az utat követi a jelenlegi Pénzügyminisztérium (Treasury)- A Parlamenti Bizottságok kezdenek mélyebbre ásni.

Az adóelvonás legalább annyira vizsgálendő, mint az állami költés

Az életesélyek államilag szervezett újraelosztásánál a források begyűjtésének folyamata ugyanannyi figyelmet igényel, mint újraelosztásuké.

Kérdés, milyen evidencia áll rendelkezésünkre az UK adóztatásról?

Minden adót figyelembe kell vennünk, nem csak a személyi jövedelemadót, amiről egyébként folytonosan azt halljuk, hogy a leggazdagabbak túl sok adót fizetnek.

Az alábbi elemzés az eddigi legjobb, de ez sem teljes.

„Növelni kell a méltányosságot az adót befizetők és az ellátást kapók között” - javasolja a Parlamenthez 2010-ben benyújtott iromány: „A 21. század jóléti politikája” 3. elve.

De a valóság más.

Összes adó az összes jövedelem %-ában, 2016-17

	SZJA és TB jár. %	Önkorm. adó %	Indirekt adók %	Összes adó %
Összes adózó	16.6	2.7	14.9	34.2
Felső ötöd	21.5	1.7	11.2	34.4
Alsó ötöd	7.2	5.4	26.0	38.6

UK személyi jövedelemadó

Általános adókedvezmény £11,850 – £100,000 fölött fokozatosan csökken.

A három standard kulcs 20%, 40% és 45%.

Skócia valamivel egyenlőbb: standard 19% – legmagasabb 46%.

Magyarországon 15% az egységes kulcs. Érdekes lenne elosztási hatását UK-val összehasonlítani.

Indirekt adók

- A forgalmi adó (VAT) a legregresszívebb adó, noha élelmiszeren a kulcs 0.
- Az alsó ötöd jövedelme 26%-át, felső ötöd 11,2%-át, átlag 14,2%-át fizeti VAT-ba. (Ok: fogyasztás aránya lent nagyobb.)
- 2011-ben a 17,5% VAT-ot 20%-ra emelték. Szegényeknek jobban ártott.
- A VAT szegénységre gyakorolt hatását nem vizsgálják. Az indirekt adók, noha változásuknak nagy hatása lehet, nem szerepelnek a szegénységi indikátorok között.

Magyarország: általános VAT kulcs 27%, van 5% és 18% is.

Tudunk valamit ennek jövedelem eloszlással összefüggő hatásáról?

Helyi (önkormányzati) adók

Tulajdon- és jövedelemadó keveréke, 1991 óta nem változott (Wales kivétel).

Nyolc sáv van, átlagjövedelem fölött progresszió kevéssé nő. Alsó 1/5 erre fizeti jövedelme 5.4%-át, a felső 1.7%-át, az átlag 2.7%. Anglia rosszabb, mint Skócia.

Az önkormányzati adó révén adott kedvezményeket az UK-ban megszüntették, Skóciában nem.

Magyarországon mi a helyzet?

Jövedelem-növelő adókedvezmények UK-ban

A szociálpolitika gyakorta vitatja, hogy az ellátásoknak univerzálisaknak kell-e lenniük, mint ahogy az angol egészségügy mindenki számára elérhető, vagy forrás-teszthez kell kötni, amikor csak bizonyos jövedelemszint alatt lehet az ellátáshoz jutni.

Kevesebb figyelmet fordítanak az elosztás harmadik módszerére, amikor a **jövedelem-emelés** adókedvezmények révén történik. Különböző (20, 40 vagy 45%) marginális adókulcsok mellett a kedvezményből többet profitálnak a magas kulccsal adózók.

Nagyon kevés evidencia ismert arról, hogy ilyen módon ki mennyit kap.

Az adókedvezmények titkos világa

Az Adóhivatal (Revenue) 400 kedvezményt listázott, de csak 200-nál adta meg a költséget. Az Office for Tax Simplification 2015-ben 1156 kedvezményt listázott. A Számvevőszék és a Parlamenti Bizottságok nagyon kritikusak a jövedelmek ilyen menedzselésével szemben.

2017-18 –ban csak a szociálpolitikai célúnak tekinthető adókedvezmény (pl. magánnyugdíj járuléknál) £29md volt, ami az összes befizetett adó 1/6-a, az összes engedmény $\frac{3}{4}$ -e. Saját lakás eladásnál a „tőke-nyereség adó” kedvezménye £28md. A társadalombiztosítási járuléknál a be nem fizetett összeg £20 md.

Ki fizeti a hiányt?

Ki mit kap?

Sokkal több és jobb adat kellene. Kérdés, hogy a Számvevőszék és az OGY bizottságok miért nem kérnek több adatot az Adóhivataltól és a Pénzügyminisztériumtól.

A kérdés az, hogy ténylegesen ki húz hasznot az adókedvezményekből.

Minderről csak egy komolyabb tanulmány van*. E szerint (2004-2005-ben) a felső 0,1% 86-szor több adókedvezményt kapott (az általános kedvezményen túl), mint az átlag, holott adózás előtti jövedelme „csak” az átlag 31-szerese volt. Ebből valami megérthető az adó-eloszlás mintázatáról.

A nagy nyugdíj adókedvezmények növelik a jövedelmi egyenlőtlenséget

A nyugdíjbiztosítási adókedvezmény összege nettó £26 md, és ehhez járul £16 md TB kedvezmény, amit senki nem vizsgál.

Az adófizetők felső tizede kapja az adókedvezmények felét, az alsó 50 % összesen egy tizedet kap. Ez az egyik magyarázata annak, hogy a nyugdíjvagyon 47%-a a legmagasabb jövedelmű 8% kezében van.

Vagyis az adó-és járulékkedvezmények a közvagyon rovására gyarapítják a nyugdíjalapok magán-piacát.

Magyarországon sokkal kevesebb az adókedvezmény, de mintha a családi pótlék és a családi adókedvezmény mégis másképp működne.

Egyenlőtlen bánásmód– 2 UK példa

1. A nyugdíj adókedvezményt fent valamennyire csökkentették, de £210,000 jövedelem fölött a magán befizetők adójukból ma is levonhatnak heti £86.50-ot. Ez nem köztudott.

A legfontosabb jövedelem-teszthez kötött ellátásokat az utóbbi 4 évben heti £73.10-es szinten befagyasztották. Az ok: „nem telik többre, mert a költségvetésnek egyensúlyban kell maradnia”.

2. Differenciált indexálás- 2012 áprilisa óta az adókedvezmény igénybevétel felső határát 46%-kal növelték – az aktív korúak alapvető ellátásait pedig csak 3%-kal, jóval az infláció alatt. Ez is szegénységnövelő.

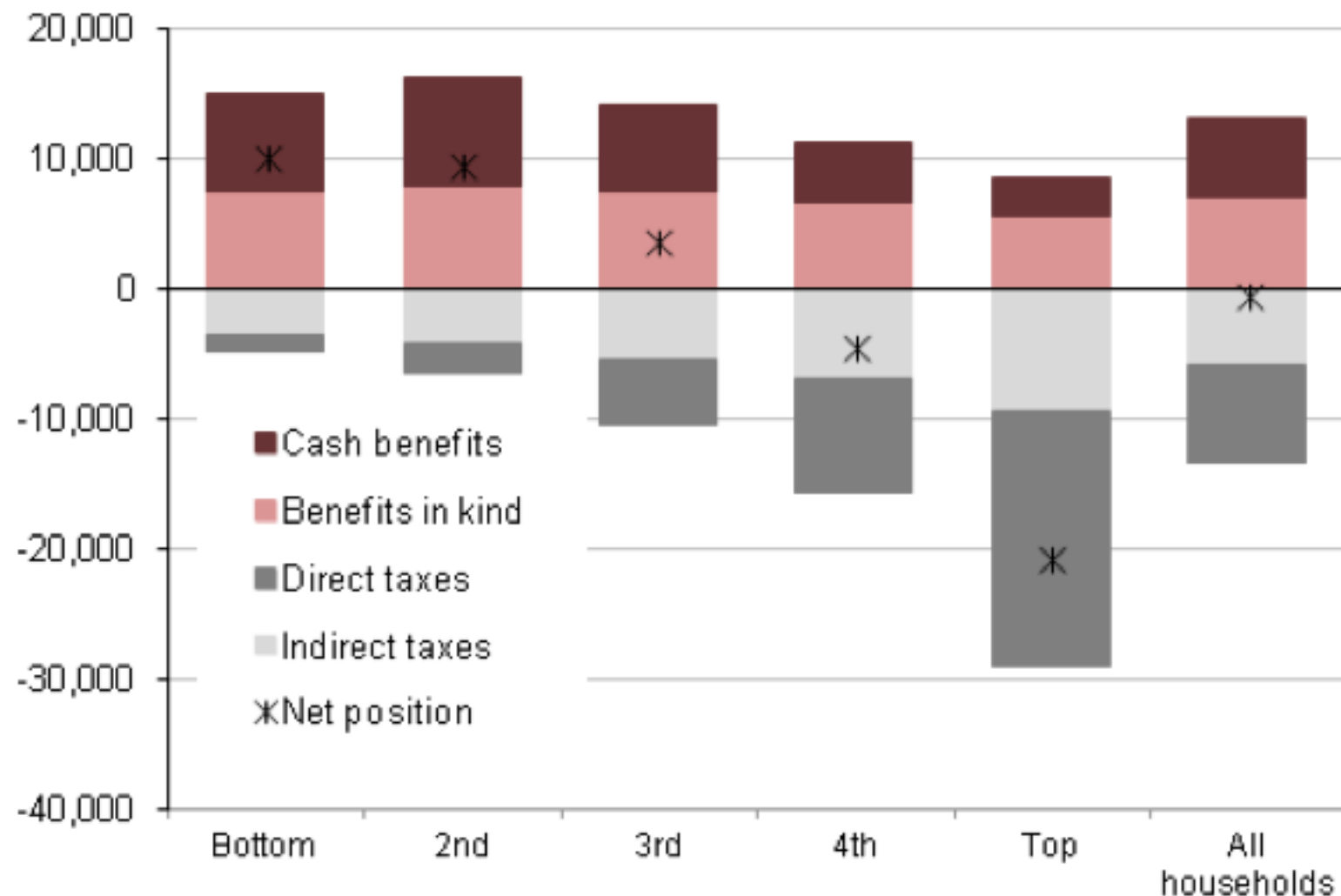
Ha beszámítjuk az adókedvezményeket...

A következő ábrák forrása a Statisztikai Hivatal éves adatfelvétele. Ezeket használtam az 5. diában is (hogya ki mennyit fizet).

Az első ábra mutatja, hogy hogyan változik jövedelmi ötödönként az adók és ellátások szerepe a háztartási jövedelemben. A szegények, az ábra bal szélén, több segítséget kapnak. (Az átlag az utolsó oszlop.)

A második ábra csak sugallni tudja, hogy mennyire más lenne a kép a harmadik ötödtől kezdve, ha az adókedvezményeket is be tudnánk számítani.

Average per household (£ per year)

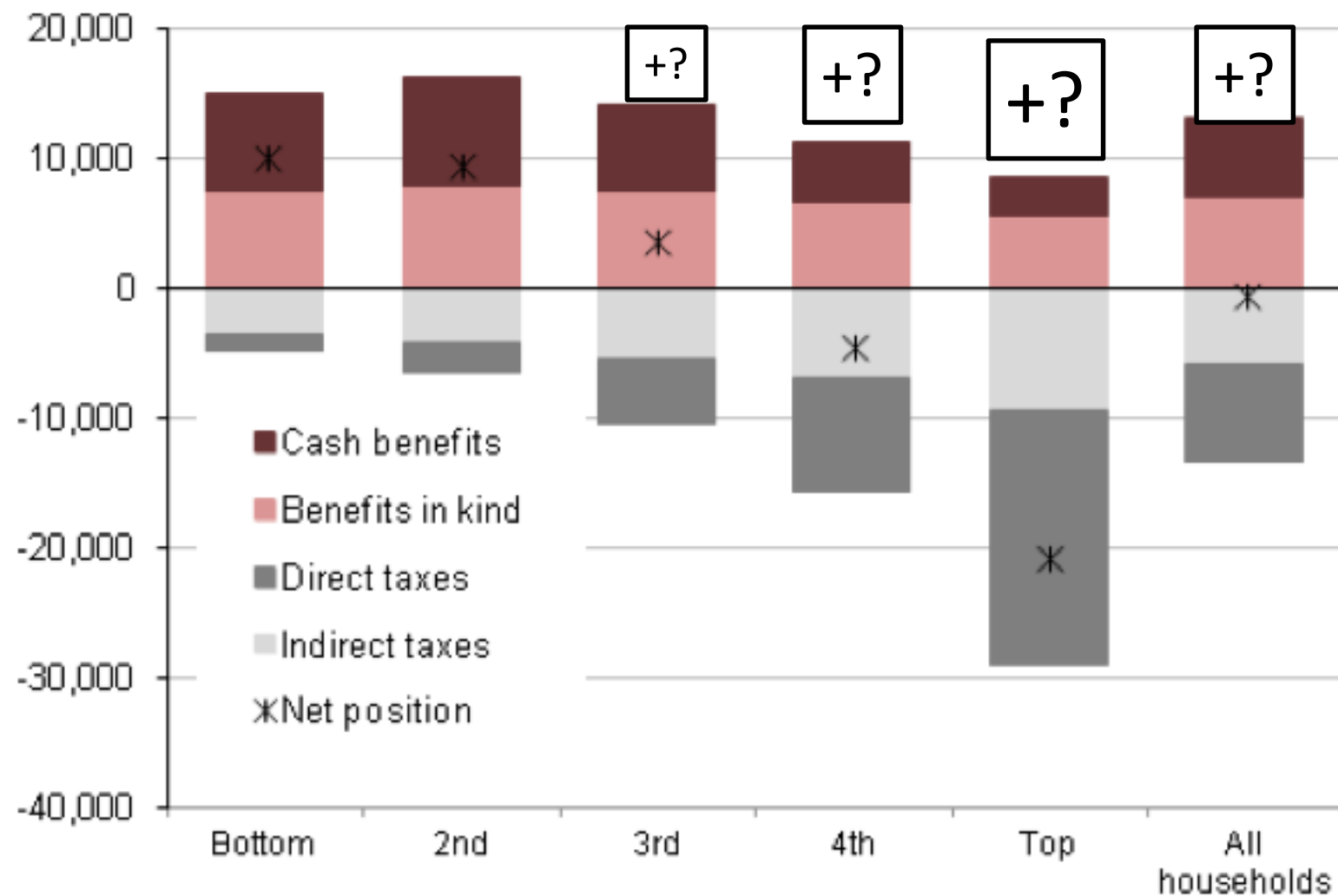

Source: Office for National Statistics

Notes:

1. Households are ranked by their equivalised disposable incomes, using the modified OECD scale.

Average per household (£ per year)

Source: Office for National Statistics

Notes:

1. Households are ranked by their equivalised disposable incomes, using the modified OECD scale.

A Világbank és az OECD is aggódik (még ha nem is túl radikálisak)

„Az adókedvezmények által sérül mind a vertikális, mind a horizontális méltányosság” (World Bank, 2003).

„A befogadó növekedés érdekében elsőként az adóalapot kellene kiterjeszteni azáltal, hogy megszüntetjük vagy csökkentjük az adókedvezményeket, amelyek aránytalanul kedveznek a magas jövedelmű csoportoknak.” (OECD, 2016*) .

A kérdés: mi segítheti a változást?

1. Tegyük az adókedvezményeket a költségvetés részévé

A költségvetés adókiadásait a többi közkiadáshoz hasonlóan kell kezelni. Ez feltehetővé tesz olyan kérdéseket, amelyek nem csak az összegekre vonatkoznak, hanem a hatalmi helyzetekre, a konzisztencia hiányára és a kettős mércére is.

A Pénzügyminisztérium e követelésnek ellenáll, mert növelné az ellátásokat nyújtó minisztériumok hatalmát és láthatóbbá tenné a magánjólét állami támogatását.

Láthatóvá válna a kettős mérce is – **állami** megszorítás a szegények ellátásainál, és **magánjólét növelés** az adózáson keresztül a jómódúaknak.

‘Szigorítások: vagy senkinek, vagy mindenkinek!’

A főbb közkiadások és adókedvezmények összehasonlítása a társadalombiztosítási nyugdíj esetében, 2016-17

	<i>Összesen, milliárdban</i>	<i>Százalék</i>
Adókedvezmény	£ 6 md	4%
Állami nyugdíj	£ 92 md	63%
Tüzelőtámogatás	£ 2 md	1%
Egyéb állami kiadás	£ 7 md	5%
<i>Összes közkiadás</i>	<i>£106 md</i>	<i>73%</i>
SZJA kedvezmény	£24 md	16%
TB kedvezmény	£16 md	11%
<i>Összes adókiadás</i>	<i>£40 md</i>	<i>27%</i>
Közvetlen és közvetett	£146 md	100%

2. Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

2. cikk: „...valamennyi állam kötelezi magát arra, hogy ... a rendelkezésére álló **erőforrások maximumának igénybevételével**, ... fokozatosan biztosítja az Egyezségokmányban elismert jogok teljes gyakorlását – mindennemű diszkriminációtól mentesen”.*

Az adózást és a hozzá kapcsolódó kedvezményeket, amelyek a magasabb jövedelműek „erőforrásainak maximumát” növelik, fontos lenne számba venni, de eddig ez nem került napirendre.

‘Az állam nem indokolhat regresszív intézkedéseket...

egyszerűen a szűkös forrásokra, a fiskális fegyelemre vagy megtakarításokra hivatkozva. Azt is meg kell magyaráznia, hogy a vitatott intézkedésekre miért volt szükség az Egyezményben szereplő összes jog védelméhez’ (Aoife Nolan az **Egyezményről**).

Az ENSZ által megbízott, a Rendkívüli szegénység és az emberi jogok különleges előadója az UK vizsgálata előtt - - Európában először-fölvetette az adókedvezmények kérdését.

Az adókedvezmények csökkentése növelhetné a közszolgáltatásokra és ellátásokra szánt alapokat, segítve a szegénység és egyenlőtlenség csökkentését.

3. A méltányosabb adókhöz szükség van

- több és jobb adatra, jobb kormányzati managementre van szükség.
- az adókedvezmények plafonirozására, pl. a £100,000 fölött keresőknél ne lehessen £5000-nél több. Még a kivételeknél is kellene valamilyen határ.
- az adókedvezmények helyettesítésére az igazságosabb „tax credittel”, azaz mindenkinek járó ellátással.
- a vagyont öröklőknél kevesebb kedvezményre (most az örökösödési adó kedvezménye több, mint £23 md).

Vagy sokkal radikálisabbnak kellene lennünk?

Tegyük az összes jövedelmet és adót teljesen átláthatóvá **mindenki** számára, mint Norvégiában?

Mítoszok helyett legyen általános progresszív adórendszer

E nélkül az adók a továbbiakban is fenntartják, sőt legitimálják a szegénységet és egyenlőtlenséget.

‘Amit a gondolkodó gazdagok a szegénység problémájának hívnak, azt a gondolkodó szegények, ugyancsak helyesen, a gazdagok problémájának nevezik’ (Richard Tawney, 1913).

Ha tényleg igaz, hogy gazdasági rendszerünk képtelen egy elfogadható minimumot biztosítani mindenkinek, akkor miért kellene megvédenünk? És hogyan védjük meg?

(Kshama Sawant, Seattle 2018; William Beveridge, *Full Employment in a Free Society*, 1944.)